

Pisma mlademu prijatelju.

VII.

Dragi Bogdan!

Imenoval sem ti vže pesnika slovenskih goric, Lavoslava Volkmarja, čegar vesele in нравno-poučne pesni so budile in razveseljevale koncem prejšnjega in začetkom sedanjega veka zapuščeni slovenski narod. Omenim še dva slovničarja tiste dōbe. Prvi je župnik Mih. Zagajšek, ki je izdal 1791. l. (s slutvo-imenom: Jurij Zelenko) prvo v slovenskem jezici pisano slovnico slovensko (*Slovennska Grammatika*). Toda pravopis mu je prav Pohlinov in slovnica sama na sebi nima kar nič slovnične vrednosti. Mnogo boljša, za tisti čas še dosti dobra, je slovnica, ki jo je spisal na podlagi Kopitarjeve Ivan L. Šmigoe (Žmikovca) in izdal 1812. l. (*Theoretisch-practische windische Sprachlehre*). Ta slovnica se je priljubila, ker je bila prikladnejša za učenje manje izobraženim nego Kopitarjeva, ki se odlikuje po globokej učenosti in prija bolje jezikoslovno izobraženim.

Poleg Volkmarja, Zagajška in Žmikovca, ki so pripravljali pot mlajšim štajarskim rodoljubom, treba je omeniti dijakov, ponajveč bogoslovcev, ki so osnovali okolo 1810. l. v Gradci nekako slovensko društvo, čegar duša je bil Ivan N. Primec. Navduševal je mladce za slovenščino in je vzbujal za slovensko spisovanje, da so postali mnogi pozneje znameniti pisatelji. Kakor sem vže omenil, jela se je bolje in bolje čislati slovenščina za francoske vlade na Slovenskem tudi v javnem življenji in rodoljubom štajarskim, ki so bili takrat pa še redko usejani, posrečilo se je celó, ustanoviti 1812. l. v Gradci prvo stolico slovenskega jezika, kakeršno so dobili v Ljubljani še le 1817. l., kakor ti je znano. Prvi učitelj te stolice-slovenske je bil Primec, ki je dal v dežel tudi nekaj knjig (vzlasti za začetnike), katerim pa se očita preveliko nemčevanje. Umrl je 1823. l. v rojstnem kraju Zalogu na Kranjskem; nastopnik mu je bil Koloman Kvas, ki je ostavil v rokopisu slovensko slovnico in je umrl 1867. l.

Zaslužen in plodovit pisatelj je Peter Danjko, ki je zagledal luč sveta 1787. l. blizu Radgone in je bil proti zadnjemu dekan, častni kanonik in z mnogimi drugimi naslovi okrasen († 1873. l.). Mnogo je pisal, a bil je osamljen pisatelj. Najvažnejša knjiga je slovnica njegova (*Lehrbuch der windischen Sprache, l. 1824.*). Pisana je s sosebno pridnostjo, temeljitostjo in točnostjo in oziral se je Danjko v njej osobito na čistejšo panonščino (narečje vzhodno-štirsko in ogerskih Slovencev), kar je bilo po godu vzlasti učenjakom, ker so pisali pisatelji slovenski do tedaj zvečine le v popačenej „kranjščini“. V slovničnih obzirih so mu rabile marsikake oblike, za kakeršne so se dolgo prepirali jezikoslovci, a naposled so se vzprejele vender le povsodi. Tudi si je ustvaril Danjko nov črkopis, v katerem je vže pisana slovnica njegova. Ali sreče ni imel njegov črkopis, če tudi je uvela vlada celó vže v šolo Danjkovo slovnico. Razven nekaterih pristašev njegovih in njega samega ni pisal nihče v „danjščici“. Danjko je izdal tudi zbirko národnih pesnij, ki pa imajo malo národnega duha v sebi. Spisal je mnogo, vzlasti

pobožnih in poučnih knjig ter je ostavil v rokopisu nemško-slovensko-latinski slovar. — Kakor Jarnik na Koroškem, tako je budil in vnemal Danjko na Štajarskem, dokaj osamljen, narod za dobro in blago, za oliko in probujo.

Zaslužen pisatelj ne samó za Štírsko, temveč za vse Slovenstvo je Anton Murko, ki mu je tekla zibelka pri sv. Roprti v slovenskih gorica^h 1809. l. Hodil je v šolo v Mariboru, Gradci, Beči in je postal po raznih zgodah in nezgodah duhovnik in doktor bogoslovja. Umrl je kot dekan v Hočji 1871. l. Najvažnejša dela njegova so slovnica in slovarja. Slovnica je prišla na svetlo 1832. l. (*Theoretisch-praktische Slovenische Sprachlehre*) in se odlikuje po temeljitosti, razumnosti, preglednosti in porabnosti. Vzlasti je znamenita zato, ker se ni držal samo strogo jednega narečja, kakor so delali navadno do sih dob slovnični pisatelji, ampak oziral se je na vsa slovenska narečja. Murkova slovarja, slovensko-nemški in nemško-slovenski, imata še danes veliko vrednost, in sta popolnem zanesljiva, ker ni koval besed samolastno ter je vzprejel v knjigo samó to, kar se res čuje v govoru narodovem ali nahaja v književnosti. Murko se je udeležil tudi „abecedne vojne“ s svojo slovnico, pobijaje „danjšico“ in „meteljšico“ ter je pisal sam še v „bohoričici“. Druga izdaja slovnice njegove (1843) je pisana uže v „gajici“, kakeršno pišemo danes. — Sebral in izdal je tudi Volkmarjeve basni in pesni (1836).

Krona vseh pisateljev, ki so se prikazovali tedaj na slovenskem Štajarskem in Koroškem, bil je **Anton Martin Slomšek**, ki je prišel na svet 1800. l. na Slomu v župniji Ponikvi. Izšolal se je v Celji, Senji in Celovci ter je šel, dokončavši gimnazijo, v bogoslovje. Posvečen v duhovnika je kapelanoval pet let, potem pa pride za špírituvala (duhovnega voditelja) v duhovnišnico Celovško. Pozneje postane nadžupnik in dekan v Vozenici, potem kanonik pri sv. Andreji in viši šolski nadzornik v vladikovini; 1846. l. imenujejo ga opata v Celji in še tisto leto pokneženega vladiko labodskega (lavantskega). L. 1859. preseli se od sv. Andreja v Maribor, kjer tudi dostane svoje zaslužno življenje 1862. l. — Slomškove zasluge za slovenski narod in še posebe za labodsko vladikovino so velikanske. Ko bi ne bil napravil ničesar drugega nego da je premestil z ogromnimi žrtvami stolico vladiško od sv. Andreja v Maribor, bilo bi vže mnogo. Tako je združil malo ne vse slovenske župnije na Malem Štajarskem v jedno slovensko vladikovino in utemeljil bogoslovni zavod v Mariboru. Ali Slomšek je storil še mnogo več. Tisti čas, ko je začel Slomšek s svojimi somišljeniki orati ledino na slovenskem izobraževalnem in književnem polji, bili so pravi rodoljubi res bele vrane, kakor pravimo, in če so se tudi nekateri šteli, da so domoljubi, vender ničesar niso storili za svoj dom. A Slomšek, da - si je opravljal tako visoke in častne službe, pozabil ni nikdar, da je sin slovenske matere. Ves poln je bil resnične ljubezni do naroda in jezika svojega in to svojo ljubezen je pokazal dejanski s svojimi nesmrtnimi deli v družbi in knjigi. Uže kot bogoslovec je poučeval svoje drugove v Celovški duhovšnici (okolo 1822. l.) in pozneje kot špírituval tudi uradnike v slovenščini. Navduševal je mlade duhovnike za slovensko spisovanje in z njihovo pomočjo je izdal več knjig pobožne vsebine, katerih nekatere so doživele v kratkem času po več izdaj, kar nas uverja, da so ugajale ljudem. Mnogo je pisal in spisal blagi vladika, a najlepši spomenik si je postavil z „*Drobtinicami*“ v slovenskej književnosti. Večkrat je mislil, kako

bi se ustanovilo nekako društvo za izdavanje poučnih knjig prostemu narodu slovenskemu. Končno osnuje časopis „Drobtinice“, ki je izhajal po enkrat vsako leto kot celotna knjiga. Prva knjiga izide 1846. l. še v bohoričici, druga pa vže v današnji „gajici“. „Drobtinice“ je urejeval in izdajal Slomšek začetkoma sam in tudi pisal največ vanje, a še potem, ko so ga ovirale visoke službe in mnoga opravila, donesl je še vedno kako drobtinico. „Drobtinice“ so prinašale poučne sestavke, životopise, propovedi (pridige), povesti, basni, pesni itd., a največji podpornik in glavni pisatelj poleg mnogih drugih je bil Slomšek sam. Tako domače, tako mično, umljivo in priprosto je znal pisati le Slomšek; njegov govor je naroden, zato se je prikupil narodu. Nedosežen je Slomšek kot životopisec. V zlogu, le njemu lastnem, opisuje življenje slavnih mož z nekako obširnostjo, ki ne zaide nikdar v suhoparnost; vsako malenkost umé narediti zanimivo in poučno. Spisal je brez števila poučnih sestavkov, basen in povesti ter zložil mnogo prav priljubljenih pesnij. Pozornost obrača na-se sosebno knjiga „*Blaže in Nežica*“, ki je tako godila ljudem, vzlasti učiteljem in učencem, da se je natisnila v kratkem trikrat. S to knjigo se je pokazal Slomšek izvrstnega vzgojevalca mladine. Zanimal se je i mnogo za šole, vzlasti osnovne, ter je izdal več šolskih knjig za prvence, spisavši je ali sam ali s pomočjo drugih.

Bil je duhovnom pravi oče in moder učitelj, glasovit pridigar ter je osnoval razne verske in dobrodejne družbe in pobožne bratovščine. Pospesheval je tudi petje, vzlasti cerkveno. L. 1851. (1852.) je osnoval bratovščino sv. Cirila in Metodija, ki moli za združenje vseh Slovanov v jednej, katoliškej veri. Tistega leta je ustanovil z veliko denarno vsoto z drugimi vred „družbo sv. Mohorja“, ki se danes tako lepo razevita. — Slomšek se je udeležil tudi črkopisnega spora (abecedne vojne), ki ga je vzbudila „metelčica“, katere oče je Metelko. Pozdravlja te

Tvoj

P. B.

Angel váruh.

veletni otrok je stal pred skednjem. V diru pripeljejo oče voz snopovja s štirimi konji domov; za njimi se je podila črna nevihta. Prva dva konja prevrneta otroka, pa mu ne storita nič žalega. Tudi druga dva ga ne poškodujeta. Otrok je ležal ravno pred kolesom, katero je trlo kamenje po cesti. Izvestno bi bilo strlo tudi ubogo dete, ako bi v tem hipu ne bil obstal voz, kakor da bi ga bila zadržala roka božja. Zamán udriha kmet po zadnjih dveh konjih z bičevnikom, zamán pretepa prva dva, da jima dlaka leti od kože. Konji potegujejo, da bi se kmalu vrvi potrgale ali — voz se niti ne gane z mesta. Voznik stopi raz voz, ogleda ga od vseh strani, in glej! tu leži njegov sin. Komaj je mogel še pobrati otroka. Voz pustivši pred skednjem, naj grmi in dežuje, kolikor hoče, nese dete materi v hišo in jej reče: „Bolje pázi svojega otroka! Angeli so ustavili voz, če bi ga ne bili, prinesel bi ti zdaj mrtvega otroka v naročje. Hvali Boga, da nam ga je dal še enkrat.“

(Po „K. Stoeber-ju“ posl. F. Hubad.)